

TRITON
Praha / Kroměříž

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Chlouba, Pavel

Na začátku byl rýč / Pavel Chlouba ; ilustovala Markéta Vydrová. --

V Praze : Stanislav Juhaňák - Triton, 2018

ISBN 978-80-7553-587-0

633/635.018 * 159.9 * 58:001.4 * 159.942.4 * (0.062)

- zahrádkářství
- zahrádkářství -- psychologické aspekty
- zahrádkářství -- humor
- botanické názvosloví -- humor
- populárně-naučné publikace

635 - Zahrádkářství [24]

PAVEL CHLOUBA

ilustrovala
Markéta Vydrová

PAVEL CHLOUBA

ilustrovala
Markéta Vydrová

Stanislav Juhaňák - TRITON

Pavel Chlouba
NA ZAČÁTKU BYL RÝČ

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována a ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Copyright © Pavel Chlouba, 2018
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2018
Cover and illustrations © Markéta Vydrová, 2018

Vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7553-587-0

*Děkuji svým báječným rodičům, kteří mě vychovali,
naučili vnímat svět a všemožně mě podporovali na mé cestě.*

*Děkuji také své báječné manželce Ivetce,
která s láskou pokračuje v tom, co rodiče započali.*

O ZAHRADNÍ TERAPII

Společnost potřebuje pozitivní vzory. Často jsem tato či podobná slova slyšel během svých školních let, říkali to moji učitelé a psalo se o tom i v novinách. I dnešní doba je potřebuje – stejně jako pozitivní myšlení. Těžko říct čím je to, ale ono to s nimi opravdu funguje lépe než bez nich. Proto je celý život hledám, i když upřímně řečeno mezi těmi negativními to někdy bývá pěkný slalom.

Zdroje pro jejich hledání bývají různé, někdy i docela překvapivé. Jeden hodně pozitivní vzor jsem si našel v britských věznicích. Nemějte mě prosím za blázna, stojím si za tím. Už více než 30 let mají britští vězňové a vězenkyně příležitost zapojit se do dobrovolného zahradničení v místě svého přechodného pobytu, tedy v případě, že se jejich věznice do projektu přihlásila. Na svědomí to má jistý lord Windlesham, po kterém se nakonec i soutěž jmenuje – Windlesham Trophy. Konečně jsem pochopil, k čemu mohou být lordové užiteční. Zkrátka a dobře jeho lordstvo způsobilo, že po celé zemi se ve věznicích začala bourat náměstíčka vystavěná z betonu a na jejich místa se začala dovážet ornice – ba co více, vznikly místy i nové kurníky pro drůbež a ohrady pro drobná hospodářská zvířata. Zahradnická vášeň se z panství a soukromých zahrádek rozšířila i za zdi a ostnaté ploty káznic. Nenašel jsem žádnou zprávu o tom, že by vězeňská stráž pozměnila předmět své činnosti, aby pomáhala odsouzeným v pletí a sázení. Do věznic ale nastoupili instruktoři zahradničení a pustili se do toho. Do dobrovolné zahradnické služby se hlásili se stejným nadšením odsouzení muži i ženy, aby na svých pracovištích dopěstovali něco květů do vězeňských interiérů a také zeleninu i ovoce do vězeňské kuchyně. Tím začalo něco jako vězeňská olympiáda na dálku,

anebo chcete-li zdravé soupeření o to, která věznice bude letos nejlepší. Výzva to byla tak velká, že ovlivnila nejenom odsouzené, ale i vězeňský personál. Vítězství v této soutěži má příchut' vzácného koření a je opravdu otázkou velké prestiže a také přiměřené slávy. Pro samotné vězně je to nesmírně pozitivní. Dělají správnou věc, mají

možnost být venku na vzduchu a jejich práce je vidět. Její výsledky se dají dokonce vzít do rukou a někdy i sníst! Zahradničením zaměstnaní vězni obvykle nemají čas myslet na blbosti a po pořádném denním zátahu s motykami, vidlemi a rýči už ani nemají sílu či motivaci případné lumpárny fyzicky provádět. Ředitel jedné z věznic zapojených do projektu soutěživého zahradničení dokonce řekl, že věznice chce vytvářet v celkovém vnímání příjemný prostor pro život – a že

zahradničení má na tom klíčový podíl. Není se čemu divit – pár obrázků z vězeňských zahrad Anglie a Walesu mě zcela zaskočilo. Jejich úroveň se mi zdála vyšší, než má mnoho soukromých zahrad u nás.

Když si to tak celé skládám dohromady, je to vlastně jasné. Tomu, co dělají britští vězni, někdy s úšklebkem říkáme zahradní terapie. Zahradničení mění britské vězně na lepší lidi, jsou vyrovnanější, našli nový smysl života, naučili se pracovat v týmu, objevili trpělivost a pokoru. Někteří se dokonce pod vlivem fyzické práce dobrovolně rozhodli absolvovat teoretický zahradnický kurz. Ba co více: někteří z nich sní o tom, že po propuštění budou pokračovat v načaté práci – jenom změni status z vězně na zahradnického profesionála. A dokonce si sami vyberou montérky, v jakých jim to nejvíc sekne. Nakonec co vám budu povídat – jestli sami aktivně zahradničíte, asi nemá smysl vyprávět vám o tom, jak zahradní terapie působí na lidské tělo i duši. Jak se to píše v těch detektivkách? Vrahem je zahradník? Možná je to správně jinak. Z vraha bude zahradník. Plevete a škůdci, třeště se!

NA ZAČÁTKU BYL RÝČ

Jedna moje známá je velmi pověstná svými brilantními výroky. Obvykle mě nechávají v klidu, protože tuto dámu už dobře znám. Jednou mě ale opravdu na pár sekund zcela zaskočila. Řekla, že když jenom vidí rýč, celá se osype vyrážkou. Bylo to metaforické, ale o jejím vztahu k zahradničení to přece jen něco vypovídalo. Nejdříve jsem měl tendenci trochu se pozlobit, ale rázem jsem si vzpomněl na sérii svých zážitků, které u mě způsobily, že místo hněvu mě ovanula pouze vlna nesmírného pochopení a empatie. Můj příběh se odehrál někdy v roce 1996 nebo '97, když jsem za jednu zahradnickou sezónu zničil tři rýče. Když mi v násadě praskl i ten čtvrtý, propadl jsem krátké depresi. Rýč byl už tenkrát pro mě velmi důležitým pracovním společníkem. Rozhodl jsem se tedy pro radikální řešení. Koupil jsem si hezky vytvarovaný rýč od renomované společnosti – a mimochodem mám ho dodnes. Nebylo by na tom vlastně nic tak divného, snad jenom to, že jsem za něj utratil pořádnou sumu z rodinného rozpočtu. Ještě nějakou dobu mě kousalo svědomí, že jsem si dovolil pořídit docela luxusní předmět. Naštěstí tento pocit zmizel rychle, hned jak jsem rýč zapojil do pracovního procesu. Pochopil jsem, že nenávisť k práci, jakou projevila moje známá, co se osypává při myšlence na rýč, může velmi snadno vytvořit šmejďácké, nekvalitní a nepohodlné nářadí. Funguje to ovšem i naopak – pracovat s dobrým nářadím může být opravdovým zážitkem, radostí a směsí pozitivních emocí.

Došlo to tak daleko, že můj vřelý vztah k jednomu rýči přerostl do fáze všeobecného zájmu o tento druh nářadí. Rytí, kopání a sázení rostlin – tedy činnosti, které běžně vykonávám – mě začaly zajímat i po stránce historické. Místo abych fyzicky ryl a kultivoval zahrady,

ležel jsem v knížkách a pátral po dějinách rytí a sázení. V čase jsem proplul až do prvního století našeho letopočtu, kdy ve starém Římě žil Lucius Columella, průkopník nových zemědělských i zahradnických postupů. Columella nepochybně něco jako rýč používal, neboť se zachovala jeho teorie sázení. Doporučoval, aby se jamky pro sázení kopaly rok předem. Zdá se to poněkud úsměvné, neboť pulzující tempo našeho světa tento komfort příliš neumožňuje. Svoji logiku ten návrh ale rozhodně má, protože onen římský farmář ještě navrhoval, aby se v případě špatné půdy vložila do jamky sláma a zapálila se. Znamenalo by to přímé obohacení půdy o některé druhy živin a také vylepšení její struktury, neboť velké hroudy by se následkem žáru snadněji rozpadly a kořeny nově vysazených rostlin by to hned v začátku života měly o něco lehčí.

Do dějin rýče se výrazným způsobem zapsal také irský mnich svatý Fiacre, což byl svým způsobem trochu záhadný chlapík, mimo jiné známý velkou znalostí léčivých rostlin. Kolem jeho postavy vznikly

různé mýty i pověsti. Na konci 6. století nebo začátkem století 7., nevíme to přesně, se mnich Fiacre rozhodl přestěhovat ze svého Irska do mnohem úrodnější krajiny střední Francie v oblasti Burgundska. Místního bohatého biskupa požádal o darování půdy, aby se mohl na místě usadit a střídavě provozovat mnišskou i zahradnickou činnost. Burgundský biskup byl nakloněný Fiacrovi pomoci, jenom nebylo celkem jasné, kolik té půdy by měl biskup mnichovi poskytnout. Nakonec se snad domluvili na tom, že to bude tolik půdy, kterou kněz stihne zryt za jeden den. Nepochybně se do toho pustil s velkou vervou, neboť jedna z verzí tvrdí, že to bylo za jeden den 3,6 hektaru. Jenom pro představu – 3,6 hektaru odpovídá ploše přibližně 5 fotbalových stadionů. Kdo někdy ryl na své zahradě, pravděpodobně zaváhá, jestli má této informaci věřit. I kdyby to bylo s velkou Boží pomocí, je to přece jenom tak velká plocha, že

i s nejlepším rýčem světa by to byl jistě nadlidský výkon. Naštěstí ještě existuje druhá verze této pověsti, která tvrdí, že mnich pouze obryl obvod pozemku o celkové ploše 3,6 hektaru. Ať to bylo, jak chce, svatý Fiacre se stal patronem rytí a později i obecným patronem všech zahradníků. Je to fajn, pozitivní vzory potřebují všichni, nás zahradníky nevyjímaje.

RYTÍM K VÍTĚZSTVÍ

Opravdové poklady dřímají ve vesnických kůlnách. Nemám na mysli keramické džbány naplněné dukáty nebo snad dobře ukryté zápisníčky s hesly a PIN kódy ke kreditním kartám. Ty poklady vypadají poněkud obyčejně a možná jsou i trochu rezaté. Jsou to staré kusy nářadí – lopaty, krumpáče i rýče, které možná trochu nenápadně posunuly lidskou civilizaci do další fáze rozvoje. Jejich cesta dějinami nemusela být vždy celkem přímá a jasná. I zdánlivě tak obyčejná věc, jako je rýč, má ve svém rodném listu vepsáno mnoho zajímavostí.

Po celá staletí byl rýč běžnou součástí zemědělských stodol, ale jakmile začala kolečka dějin roztáčet průmyslová revoluce, potřeba rýčů prudce stoupla. Rýč najednou nepotřebovali jenom zemědělci a majitelé zahrádek na vesnicích, ale také stavitelé železnic nebo kanálů. Už na sklonku 18. století se objevovaly první specializované fabriky, které byly zaměřeny na výrobu rýčů. Jedna taková vznikla v irské oblasti Ulster, vyrábělo se tam více než sto druhů rýčů. Ty respektovaly různé potřeby – úplně jinak než rýče k sázení vypadaly třeba rýče k rytí nebo k dobývání rašeliny. Některé rýče byly dlouhé, jiné krátké – dokonce tak krátké, že už bylo obtížné říct, jestli se jedná o malý rýč, nebo velkou lopatku. Rýče bývaly často dokonce nesouměrné – souviselo to s patáliemi irské politiky a dlouhodobě vypjatými vztahy mezi katolíky a protestanty. Katolíci ryli půdu levou nohou, takže opěrka pro nohu byla u jejich rýčů na levé straně od násady. Protestanti to měli naopak, takže k diskriminaci jedné či druhé skupiny nebylo zapotřebí velkého bádání. Stačilo mrknout přes plůtek a hned bylo jasné, k jakému náboženství se hlásí irský sedlák pracující na zahradě. Tedy v případě, pokud by zrovna náhodou neryl jinou

nohou, než mu přikazovala jeho církev. Ke vzniku dnešního tvaru rýče přispěla zřejmě i touha po jisté korektnosti. Souměrné rýče měly tento rozdíl navždy smazat, navíc umožnily každému zcela podle vlastního rozhodnutí pracovat s rýčem tak, jak mu bylo nejpohodlnější.

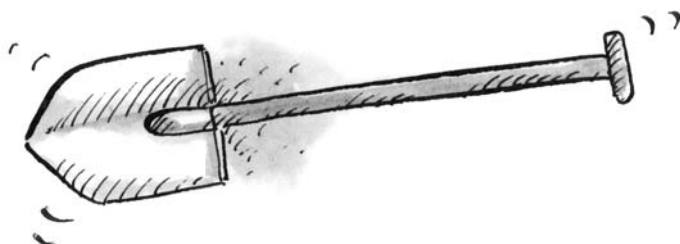
Jak plynul čas a střídaly se dobré časy s těmi horšími, odvíjel se i příběh rýče. V lepších dobách se používal, jak se hodilo. Byly ale i chvíle, kdy jeho význam dramaticky vzrostl. Během 2. světové války vznikla ve Velké Británii intenzivní kampaň RYTÍM K VÍTĚZSTVÍ,

která vyzývala obyvatelstvo k využívání půdy pro pěstování zeleniny. Na rýče tedy opět došlo – a to hned ve velkém stylu. Bylo jich zapotřebí obrovské množství, aby i obyvatelé měst mohli rýt a sázet ve veřejném prostoru a zabezpečit dostatek zeleniny pro vlastní potřebu – a činili tak s nadšením. Sázelo se vehementně třeba kolem tratí, v parcích i na malých plochách, které se nedaly využít lépe. Podobné hnutí vzniklo také v Americe, nedostatek potravin se projevoval

i tam, i když americká válka měla jiný charakter než přímé boje v Evropě. V americkém prostoru šlo také o dopěstování jídla pro armádu, cílem tohoto hnutí bylo ušetřit peníze, které tehdejší Amerika potřebovala pro vyzbrojení armády. I proto vznikl úderný slogan „Naše jídlo bojuje“. Světová válka byla smutnou epizodou v dějinách lidstva, ale zlatou érou všech rýčů. Snad nikdy před tím nebyly pro lidstvo tak důležité.

Jak je vidět, rýč může posloužit i jako zbraň, když je nejhůř. Je dobré mít doma v kůlně tuto výzbroj, ale přeji všem zahrádkářům, aby ji v podobných situacích už *nikdy* nemuseli použít.

ĀĀĀĀCH, TY ANGLICKÉ STROMY

Do Velké Británie jezdím kvůli zahradám a rostlinám, obvykle ve větší skupině. Často je kolem mne velký kolektiv dam, babek, paní a dívek – chlapi jsou vždy zanedbatelným elementem. Snad s výjimkou cesty do Skotska. To bylo chlapů v autobusu docela dost, ale jenom proto, že jednou ze zastávek byla typická palírna skotské whisky.

Ve společnosti dam, babek, paní a dívek je mi ale velmi dobře – baví mě jejich nadšení pro zahradu a zahradničení a mám je za to rád. Tyto dívky, dámy a paní (i babky samozřejmě) mě naučily krásně vzdychat. Jejich ááááách ale zní nejčastěji, když skončíme v porostu rozkvetlých růží nebo hortenzií. Jejich vášeň pro vzdychání sdílím, ale na rozdíl od nich vzdychám například nad anglickými stromy. Když vidím ty impozantní kmeny, pořád říkám – ááách, to je krása. A nejde jenom o krásu.

Vždy žasnu nad tím, co všechno musely ty stromy zažít. Války, intriky, euforie, emoce, lásky a možná i kůrovcovou kalamitu či obchodní zájmy lobbistů tehdejší doby. Fascinuje mě, že ty stromy nepadly třeba kvůli tomu, že z nich padá nějaké listí, nebo že na nich sedají ptáci, kteří řvou a dělají nepořádek.

V němém úžasu (a to je u mě vzácný jev) jsem zůstal stát před velkolepým cedrem v zahradách Hidcote Manor nebo u krouťícího se kmene staříčkého kaštanovníku v parku zámku Rousham. S úctou téměř posvátnou jsem se dotýkal větvíček tisů, který někdo vysadil přesně v místě, kde se nachází nyní pobočka slavné botanické zahrady Kew, tzv. Wakehurst Place. Nevíme už přesně, kdo tento tis vysadil, ale skoro s jistotou se ví, že to bylo v roce 1391. Ááách, kdo by nad tím nevzdychal nadšením.

Rád navštěvuji botanické zahrady – jejich kurátoři o stromech často vědí více, než je obvyklé. Na nenápadných cedulkách bývají záznamy i o tom, kdy byl strom vysazen, přesazen, nebo se s ním něco zajímavého stalo.

Do Anglie bych se přestěhovat nemohl, sotva bych si osvojil mytí rukou v umývadle, kde z jednoho kohoutku teče ledová a z druhého vařící voda. Ale docela bych si přál, kdyby se anglický vztah ke stromům

přestěhoval k nám – do našich ulic, parků a zahrad. A také k supermarketům. Když jde o strom, Angličané mu klidně vybudují opěrný systém, aby nespádl, nebo kvůli němu vymyslí, jak mu fouknout ke kořenům trochu kyslíku i mykorrhizních hub, aby se mu vedlo lépe.

Fascinuje mě sběratelská vášeň některých nadšenců, kteří v arboretech vytvořili unikátní sbírku dřevin z celého světa. Anglická arboreta mají zvláštní kouzlo. Museli je kdysi vytvářet opravdoví zbohatlíci,

protože nešetřili místem. Stromy tak mají dostatek prostoru, aby vynikly. Procházka takovým arboretem je potom zvláštním, až trochu mrazivým zážitkem. Viděl jsem i nově založené arboretum. Je to legrační pohled, každých dvacet metrů ční ze země malý klacík s cedulkou, která nese jeho jméno. Ještě tak 120 let a bude to skvělý pohled. Ano, kdo zakládá arboretum, nedělá to pro sebe. Ááách, to je vlastně také fantastické.

Zvláštní kategorii tvoří stromy tak trochu exotické. To jsou pro mě ty, které u nás nepřežijí, nebo se prostě nepěstují. Tak jenom namátkou, patří sem třeba eukalypty. Některé z mnoha druhů v anglickém klimatu prosperují velmi dobře, takže v některých parcích či zahradách můžeme obdivovat celé skupiny. Při pohledu do korun eukalyptů se lze jenom těžko ubránit dalšímu vzdychání: ááách, jak to jen ty koaly mohou žrát, takové tvrdé a aromatické listí?

Až budete stát někdy pod korunou nějakého majestátního stromu (a nemusí to ani být v Anglii), přistupte až ke kmenu a podívejte se vzhůru do koruny. Možná se přidáte ke mně a tiše řeknete – ááách, to je krása.

O ČESKO-SLOVENSKÉM DOROZUMÍVÁNÍ

Nejeden zahrádkář si možná uvědomil, jak je někdy česko-slovenské zahradnické dorozumívání obtížné. Týká se to především jmen rostlin, ale i některá další slova související se zahradou jsou tak odlišná, že vzbuzují nedorozumění nebo úsměv. Nebo jsou naopak úplně stejné, ale znamenají něco zcela jiného. Proto je důležité je alespoň trochu znát, aby si zahrádkáři z obou stran řeky Moravy dobře porozuměli.

Čeští zahrádkáři některá slovenská slova přímo milují, a když je trochu šance, jejich fonetickou mazlivost si nenechají ujít. Třeba slovenské slovo *čučoriedka*, které odpovídá české *borůvce*, je velmi oblíbené a většina českých zahrádkářů dobře rozumí, když se toto slovo vysloví, o co vlastně jde. Slovo *čučoriedka* má ale i jiný význam, postaral se o to kdysi slovenský herec pan Július Satinský. Ten toto slovo propůjčil mladým holkám, které jsou prostě k nakousnutí. Představuji si, že se to mělo týkat děvčat kolem 17 let, protože slovo *čučoriedka* působí jako zdobnělina, takže se určitě nemohlo týkat nikoho jiného. V tomto případě je český ekvivalent ke slovu *čučoriedka* *kost* nebo *kočka*. Nic proti tomu, ale *čučoriedka* působí o něco mazlivěji, i když jak *čučoriedka*, tak *kost* jsou vlastně k nakousnutí. Mladé holce někdy na Slovensku také řeknou, že je to *žubrienka*. A zase jsme u rozdílu mezi češtinou a slovenštinou, neboť to, čemu se na Slovensku říká *žubrienka* – tedy *mladá žabka* –, se česky řekne *pulec*. Slovo *žubrienka* je tak mazlivé, že se jím dá klidně vyznat láska. Zatímco s použitím slova *pulec* by se dal vztah spíše jenom ukončit. Některé věci prostě nejde přeložit doslova. Kdybych o slovenské dívce řekl, že

je to milá žubrienka, vypadalo by to o dost jinak, než kdybych to přeložil do češtiny a řekl, že je to milý pulec.

Když už jsme ve světě drobných zvířátek, mám tu ještě jeden zajímavý příklad. Je ze světa hmyzu a týká se jistého brouka. Je dost velký a dost zajímavý. Žije v listí a pod opadanými větvemi stromů. Když ho náhodou vyrušíte, obvykle se snaží ve velmi rychlém tempu zmizet. Jmenuje se střevlík. Slováci toto slovo nemají moc v lásce, protože se jim vyslovuje těžce. Pro tohoto broučka mají jiné jméno. Říkají mu hezky bystruška – je to proto, že je velmi bystrá, tedy rychlá. Střevlík a bystruška je tedy totéž, jenom jméno je rozdílné. Mnohem horší dorozumívací situace nastane ve chvíli, kdy se hlavním tématem česko-slovenského zahrádkářského rozhovoru stane kapusta. Kapusta je rostlina, která v obou jazycích zní stejně, ale vždy znamená něco jiné. V Česku je kapusta kapusta. Čemu se v Česku říká kapusta, to se na Slovensku jmenuje kel. Na Slovensku se slovo kel používá také jako lehká nadávka – říká se třeba „bež do kelu“. Kdyby to měla čeština

přeložit doslova, řekla by „táhni do kapusty“. To se ovšem nepoužívá, místo toho se říká „táhni k čertu“ nebo také ještě někam jinam. Ale to sem vlastně nepatří. Pojďme radši zpátky ke kapustě. Slováci taky mají svoji kapustu, to je ale ta zelenina, které se v Čechách říká zelí. Asi nejhorší situace nastane ve chvíli, kdy se má vařit kapustová polévka – může to být opravdová polévka z kapusty, ale podle slovenského významu je to polívka ze zelí. V Česku se ji říká zelňačka a na Slovensku kapustnica. Na Valašsku to vyřešili po svém, tam této polévce říkají kyselo nebo kyselica. Někdy je vlastně jedno, jak se konečný produkt správně jmenuje, jestli kapustnica nebo zelňačka. Důležité je, aby se při ní sešli slovenští zahrádkáři s těmi českými i moravskými a aby si pochutnali a porozuměli si. Zkrátka a dobře, aby jim bylo fajn a neměli žádný důvod posílat se do kelu.

CHCI BÝT FAZOLKOU

Díky svým rodičům jsem měl velmi pestré dětství. Zažil jsem toho mnohem více, než si moje malá střapatá hlava mohla zapamatovat. Ale některé příběhy mi v paměti ulpěly celkem zřetelně. Tento je velmi starý, ještě z poloviny sedmdesátých let, a odehrál se v mojí školce, tedy správně v mateřské škole. Určitě to muselo být někdy na podzim, protože venku byla škaredá plískanice a my jsme nebyli na zahradě, ale hráli jsme si ve třídě. Pak si nás paní – vlastně tenkrát ještě sou-družka – učitelka posadila do kruhu a každý jsme museli říkat, čím chceme být, až budeme velcí. Měl jsem to tenkrát ještě jednoduché, chtěl jsem být mašinfírou, takže jsem nikoho nepřekvapil a nijak na sebe neupozornil. O něco horší to měl můj spolužák Milanko, který chtěl být soudruhem Leninem. Ale ani to nebylo v té době až tak překvapivé, jak by se možná zdálo dnes. Největší šok celé třídy malých mudrlantů přinesla Natálka, malá holčička s rudými vlasy. Ta prohlásila k údivu všech, že chce být fazolkou. Nepamatuji si, jak to vlastně všechno dopadlo, ale toto bláznivé přáníčko malé holky se mi asi navždy vrylo do paměti.

S odstupem času začínám Natálce konečně trochu rozumět. Alespoň tedy v tom, že byla fazolkou okouzlena. Když se to tak vezme, fazolka je vlastně jeden z mnoha zázraků přírody. Už to vnímáme poněkud automaticky a odevzdaně, ale asi nikdy mě nepřestane fascinovat strohá informace z literatury, že fazole, tedy její plody, obsahují velké množství bílkovin. To je sice hezké, ale kde se tam probůh vzaly? Když mám přemýšlivou chvilku, hrabu se v půdě a přemýšlím o životě. Vidím tam různé hrudky, kamínky, zbytky větviček a listů, které se ještě nestačilo rozložit. Chápu, že ty hrudky tvoří minerály

různých druhů – že tam bude nějaký hořčík, nějaký mangan, možná vápník, drobet železa, také dusík v různých formách, fosfor, draslík, trochu humusu. Ale kde jsou ty bílkoviny? No nejsou tam, to je přece jasné. Fazolka, pokud se chtěla dostat do kuchařských knížek s informací, že obsahuje hodně bílkovin, si je prostě musela vyrobit. Kdyby fazolka byla člověkem, musela by mít několik akademických titulů z biologických věd, aby pochopila zákonitosti biochemie. Já jsem k tomuto oboru přičichl jenom zlehýnka a rozhodně ne moc dobrovolně. Dodnes mám divoké sny, když si někdy ve spaní vzpomenu na studijní léta a na to, jak jsem se učil složité principy biochemických procesů. A taková fazolka – ta si jenom vyklíčí, roste si, jak se jí zachce, a když zraje její plody, tak si jen tak mimoděk vzpomene na nějaké bílkoviny a nadělá si jich mírnyksdýrnyks spoustu do zásoby, aby semínka, až budou klíčit, měla dostatek energie. A aby toho nebylo málo a fazolka se moc nenudila, ještě soustavně pracuje na dalším

projektu. Za svůj život pořád lapá speciální druhy bakterií, které žijí ve vzduchu, a pak si je zafixuje na vlastní kořeny. Tyto bakterie mají mimořádnou schopnost. Ze vzduchu si vezmou dusík a přestěhují ho ke kořenům fazolky. Ta si ho bere a používá k vlastní výživě, nespoteřebuje však celou zásobu a něco zůstane v půdě na další rok, pro jiné rostliny. To je dobré vědět, protože když ze záhonu likvidujeme starý porost fazolových natí, prý bychom je neměli vytrhávat, ale stříhat, aby kořeny fazolí zůstaly i s připraveným dusíkem v půdě.

Nevím, čím vším mě ještě svět rostlin překvapí, ale slibuji, že se nebudu smát nikomu, ať projeví sebebláznivější přání. Ani v případě, že by chtěl být fazolkou.

INSPIROVÁNO PŘÍRODOU

S tímto slovním spojením se můžeme potkávat docela často. Dnes je kdeco inspirováno přírodou, neboť to zní nesmírně pozitivně. Přírodou inspirování bývají designéři různých technických výrobků, alespoň to sami někdy docela nestydatě tvrdí ve svých propagačních materiálech. Stačí na látku otisknout kousek květiny a ejhle – hned tu máme inspiraci přírodou. Přírodu jako vzor si berou do pusy i skupiny developerů, kteří s oblibou své projekty pojmenovávají zahradnickými frázemi, ve kterých dominují stromy, aleje, zeleň, květiny i příroda samotná. Stejně tak pozitivně vypadají i grafické vizualizace v jejich reklamních katalogích. Jenom ta realita až tak často neodpovídá publikovaným obrázkům.

Týmy vědeckých pracovníků v tichosti svých laboratoří ale často pracují na stejné věci. O inspiraci přírodou už něco vědí. Některá zvířata, ale i rostliny jsou vybaveny od přírody duchaplnými vynálezy, které jim umožňují mnohem snadnější existenci či samotné přežití. Z pozorování přírody a kopírování těch nejdokonalejších vynálezů přírody vznikl samostatný vědní odbor, kterému se někdy docela výstižně říká „bioinspirace“. Pozorováním letu dravých ptáků letečtí konstruktéři vylepšují tvary křídel letadel. I mnohem menší ptáček posloužil dopravě jako pozitivní vzor. Ledňáček vrhající se za rybkou pod vodní hladinu posloužil svojí aerodynamickou texturou jako vzor japonským konstruktérům světově proslulého vlaku šinkanzen, který se stejnou elegancí jako ledňáček rozráží vzduch, když protíná v rychlosti krajinu pod horou Fudži.

Ale rychle zpátky do říše rostlin. I ta je totiž zdrojem mnoha geniálních inspirací. Podívejte se třeba na některé jejich plody. Cílem

roślin je poslat svá semínka co nejdále od mateřské rostliny, aby zabrala pro svoji rodinu co největší území. Kromě mnoha jiných druhů toto umí třeba obyčejný lopuch. Vzpomínám na dětství, kdy jsme se v zápalu hry občas bavili tím, že jsme po sobě házeli plody této rostliny. Když zasáhly svetr, urputně tam přilnuly a jejich sundání nebylo nic snadného. Této vlastnosti lopuchů si ještě dávno před tím všiml Švýcar George de Mestral na jedné z vycházek přírodou. Nespokojil se pouze s tím, že by sundal plody ze svých kalhot a kožichu svého psa, ale dobře si vše prohlédl, jak to vlastně funguje. Pečlivě sundávání plodů ze psího kožichu nakonec vedlo George de Mestrala k vynálezu suchého zipu, který si nechal v roce 1955 zapsat jako patent.

Rostliny ale umí mnohem více, jejich vynálezy ještě nepochybně čekají na chvíli, kdy si jich všimnou i lidé. Některé jejich vychytávky jsme už stihli objevit. V tomto ohledu jsou pozoruhodné jisté druhy vodních rostlin. Třeba listy lotosu se vyznačují zvláštní vlastností. Jsou pokryty velmi účinnou vrstvou, která odpuzuje vodu. Jakákoliv kapka, která na list padne, se okamžitě skutálí a urychleně list opustí.

I kdybyste vzali list lotosu a násilně ho ponořili pod vodní hladinu, po vyndání veškerá voda ihned steče a list bude okamžitě zcela suchý. Podobnou vlastností se může pochlubit třeba nepukalka, drobná kapradinka plovoucí na hladině stojatých vod. Z horní strany je opatřena zvláštními útvary, jakýmsi kartáčky, které okamžitě odvedou každou kapičku vody mimo povrch listu. Vědci už mají spočítané, že kdyby se jim povedlo tento vynález nepukalky převést na povrch lodních trupů, zmenšilo by se tření mezi vodou a lodí, čímž by se ušetřilo minimálně deset procent na nákladech na pohonné hmoty. Asi nejgeniálnější rostlinu s nejsilnější vodoodpudivou vrstvou na svých listech možná pěstujete dokonce i na vlastní zahradě. Je to dobře známá lichořeřišnice. Ano, tato zcela obyčejně vyhlížející květina vesnických zahrádek možná v blízké budoucnosti pomůže změnit svět k lepšímu. Povrch jejích listů zkoumají vědecké týmy a mají už první výsledky. Vědci v americkém státě Massachusetts vyvinuli po vzoru této rostliny vysoce hydrofobní látku, která dokáže odvádět vodu z povrchu různých hmot asi o 40 procent rychleji, než se kdy předtím myslelo, že je vůbec možné. Pokud by se tyto finty lichořeřišnice povedlo přenést do normálního života, znamenalo by to průlom třeba ve vývoji turistického, armádního nebo i zahradnického oblečení. Tento rostlinný vynález by také zvládl zvýšit účinnost větrných turbín nebo zabránit namrzání vody na křídlech letadel. Jak vidno, opravdové inspirace přírodou mají skutečnou moc vylepšovat kvalitu našich životů.

JAK DOSÁHNOUT ŠTĚSTÍ

Ano – to je jedna ze základních otázek, kterou si mnozí z nás často kladou. Obvykle není jednoduché na ni odpovědět. Štěstí je věcí velmi relativní a těžko se dá vysvětlit nějak obecně. Pro někoho je štěstí to, že se může denně vracet do svého domova a užívat si tepla rodinného krbu. Nároky některých jedinců jsou mimořádně vysoké, zatímco dalším lidem stačí k opravdovému štěstí jenom málo.

Vynikajícími lovci štěstí jsou lidé, kteří propadli zahradnické vášni. Často ke štěstí potřebují jenom kousek půdy nebo jenom balkón a pytel zeminy, pár semínek či sazenic. Znáám případy, kdy se tito nadšenci obklopí rostlinami, jmenovkami, lopatkami a s rukávy vyhrnutými po lokty se kutají v zemi, přičemž žijí své sny a mění je v opravdové štěstí. Kolem nich jako by vznikla jakási neviditelná bublina, která je chrání od všech vnějších negativních vlivů. Jak se říká, mohou padat i trakaře, ale na jejich štěstí to nemá žádný dopad. Zahradníci i zahrádkáři si své štěstí jen tak vzít nenechají.

Zajímavě působí informace, že cesta ke štěstí a dobré náladě vede jenom přes pozitivní činnosti. Ke štěstí se dá přijít i cestou ryze chemickou nebo přesněji řečeno biochemickou. To nakonec není až tak převrtnané sdělení, vždyť uživatelé různých drog hledají štěstí právě na této bázi. Jejich štěstí je ale více než pochybné. V určitých chvílích má možná trojrozměrné působení, na straně druhé ale bývá vykoupeno depresemi, strachem a bolestí. Takové štěstí je podle mě k ničemu.

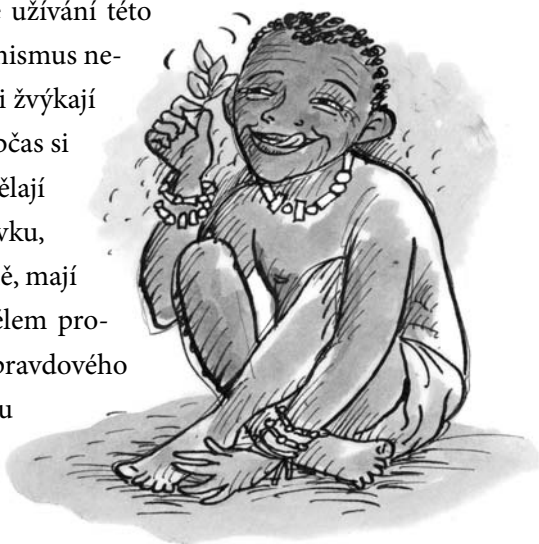
Bohatá rostlinná říše však umí vyrábět štěstí i jinak – nenásilně a bez rizika návyků a vedlejších účinků. Za rostlinu štěstí se za určitých okolností může považovat i obyčejná meduňka. Když si z ní

uděláte čaj, můžete cítit jakousi pohodu, která bude prostupovat vaši mysl i tělem. Meduňka tělu dodá zvláštní klid, po kterém přichází klidný a příjemnější spánek.

Za rostlinou opravdového štěstí se ale musíme vypravit o pořádný kus dále – až na jižní polokouli. Na sluncem prohrátých jihoafrických stráních mezi kameny roste malá tučnolistá rostlina se světle žlutými květy. Od vědců dostala do vínku jméno *Sceletium tortuosum*, příroda ji ale nadělila jistou chemickou látku, která z ní dělá rostlinu bez přehánění přímo výjimečnou. Jako první ji objevili patrně křováci, což jsou lidé několika kmenových skupin, kteří žijí nesmírně skromným životem ve velmi obtížných podmínkách, kde uživit se i přežít není vůbec nijak snadné. Tito milí lidé *Sceletium* objevili patrně velmi dávno a pojmenovali je kanna, channa

nebo kougoed. Zjistili, že užívání této rostliny má na jejich organismus neobvyklý dopad. Obvykle ji žvýkají čerstvou nebo sušenou, občas si jí šňupnou nebo z ní udělají čaj. Pokud zvolí malou dávku, zaženou pocit hladu i žízně, mají veselou náladu a jejich tělem prostoupí pocit pohody a opravdového štěstí. Jestliže dávku trochu zvýší, dosáhnou živějších snů a také se lehce zvýší jejich sexuální ape-

tit a touha zažít něco vzrušujícího. Navíc se zdá, že tato pozitiva nejsou vykoupena žádnými vedlejšími účinky či návykovostí. Asi i proto se sláva této rostliny rozšířila i mimo polopoušť Botswany, Namibie či Jihoafrické republiky. Po *Sceletiu* tedy právem pokukují i tzv.

euroatlantické civilizace, neboť lék na deprese a recept na dobrou náladu a opravdové štěstí v našich zemích potřebuje stále více lidí.

Ale jak jsem řekl už na začátku – kdyby nebylo po ruce geniální *Sceletium tortuosum*, možná jenom postačí vytvořit si kolem sebe neproniknutelnou bublinu a do ní se uzavřít s pytlek zeminy, se semínky, jmenovkami a lopatkami a s odhodláním pěstovat a sázet. A byl by v tom pes zakopaný, abychom si k tomu štěstí nějak nepomohli.

